

Pigeliv omkring år 1900

Helene Johannsens dagbog afspejler hendes oprør mod de gængse livsmønstre for borgerdøtrene i en tid, da faders vilje var lov

Oberstens Datter - Helene Johannsens hemmelige dagbog 1888-1903 v/Ebbe Johannsen. Ill. Danmarks Købstadsmuseum Den Gamle By 1999. 186 s. 248 kr.

Af Janne Lauritzen

En duft af det højborgerlige liv i København og provinsen i tiden omkring forrige århundredskifte hviler både sødt og besk over *Oberstens Datter - Helene Johannsens hemmelige dagbog 1888-1903*. Hun er født i 1873 og døde i 1962. Fra hun var knap 15 år betroede hun sine oplevelser, tanker, sorger og anfægtelser til dagbogen, men som 30-årig lagde hun skrivelserne fra sig.

De mange tusind dagbogsblade blev afleveret til Danmarks Købstadsmuseum Den Gamle By, hvor en søn af en af Helenes nevøer, Ebbe Johannsen, var museumsinspektør. Som emeritus har han redigeret et udvalg af dagbøgerne. Han har skrevet små, diskrete kommentarer, som forbinder fint - han har været meget omhyggelig med noter og navnehenvisninger - alt ud fra den betragtning, at ganske vist var det grandtantens hemmelige dagbog, men hun har nok ikke været fremmed for tanken om, at andre engang kunne læse den. Som Ebbe Johannsen bemærker: Hun har ikke

brændt den! Og så har han været i familiealbummerne og fundet en sand overflod af fortræffelige fotografier til bogen, godt suppleret med gadeprospekter fra *Illustreret Tidende*.

Dagbøger er naturligt nok selvcentrerede - ikke mindst når almindelige hverdagsmennesker som Helene Johannsen skriver, og det kan også her blive trættende i længden. Hendes ungpigeliv er på mange måder almindeligt, men på vigtige punkter adskiller det sig fra de flestes. Hun er sildeføding, hendes mor døde kort efter hendes fødsel, og hun vokser op i Helsingør hos sin far obersten. Han er veteran fra de slesvigske krige og regerer ud fra devision: Faders ord er lov - Faders luner følges. Det bliver sværere og sværere for hende at finde sig i, at hendes muligheder begrænses af hans tyranni. Til gengæld har hun glæde og støtte af sine tre voksne brødre og deres familier, som på det smukkeste har hende med i deres varme familieliv. Alligevel føler hun sig ensom og skriver i 1894:

Å, min moder, min elskede moder, hvorfor drog du bort og lod mig ene, ene, ene? Helene - *Hel-ene* skal dette mit navn få slig betydning?

Helene begynder noteringen af sin backfisch-tid i 1888 med et kadetbal, og beskrivelsen giver associationer til skoleballer fra alle tider: Inklinationerne til française, lancier og de nummererede valse, og hvem danser med hvem. Sværmeriet gælder kadet X, der huserer i dagbogsbladene længe efter. Forviklinger med veninder, der render af med hindens fyre - undskyld, unge herrer - forelskelser, der fylder meget, men ikke fører nogen steder hen, tårer, betroelser, jubel og fortvivlelse - det har ikke forandret sig meget. Men med en afgørende forskel: Dengang var det livet om at gøre at fange en ægtemand.

Selvbebrejdelser

Det reflekterer Helene meget over - hun træffer mange kavalere til det utal af selskaber og baller, hun lever med - ikke bare i Helsingør og senere i København, men også hos familie og venner i provinsen og i Tyskland. I 1895, da hendes fremtid endnu er uafklaret, ser hun sig som næste generations gamle tante: "Dog tror jeg, at jeg vil blive en bitter og gnaven gammel jomfru," skriver hun. Forelskelser har der været, og bejlere, men der kommer ikke noget ud af det ud over mange sider i dagbogen - nogle forvirrede, andre efter-

tænksomme, de fleste sorgfulde. Helene svinger mellem depressive perioder og efterfølgende jubeltider. Hun bruger en hel del af sin ungdoms kræfter på talrige selvanalyser, fulde af selvbebrejdelser og utilfredshed. Som 16-årig udbryder hun:

Ja, hvor er det dog en forfærdelig følelse, den at alt er én ligeegyldigt, følelsen af at alt hvad man taler om, tager sig for, ser, hører og lærer vil blive glemt, når graven har lukket sig over én, ja meget før. [...] Jeg er på vej til at blive melankolsk, dog nej, det vil jeg ikke blive - men dog så tungsindig, hvorfor skabtes disse fortvivlende følelser og lyster i mig, når jeg fødes et sted, hvor jeg aldrig kan give dem luft og aldrig har udsigt til at tilfredsstille dem.

De lykkelige stunder opliver teksten, men udløser ikke så mange betragtninger. Efter sin 20-års fødselsdag bemærker hun:

Tiden er fløjet så ubegribeligt hurtigt - jeg får ikke *tid* til at tænke på andet, end hvad jeg har lige for. Men Gud ske lov, det jeg har for, opfylder mig med den mest levende interesse og glæde - så får jeg ikke tid til at være bedrøvet eller smelte hen i drømme, det har jeg efterhånden fået en sand rædsel for; det og selvbetragtninger!! (uha!).

Under læsningen danner der sig naturligvis et billede af den unge frøken Johannsen. Som offer for modstridende følelser finder jeg, at hun er irriterende i sin grænseløse selvoptagethed og med sin blanding af mere- og mindreværd, og jeg må spørge, om hun egentlig er helt sød? At hun er barn af et klassesamfund og uhyre standsbevidst, røber arrogante bemærkninger om "de halv-dannede", og det virker stødende i dag. Men det er umuligt ikke at have ondt af hende, og hendes frigørelseskamp fra faderen og hendes ulmen-

de oprør mod konventionerne aftvinger stor respekt.

Heldigvis har den unge dame sans for humor og en skarp iagttagelsessevne. Dagbogen igennem krydres hendes livlige sprog med billeder - f.eks. skriver hun om sine mange "fornemmelser": "Hvem ved, om jeg ikke til slut synker til bunds i den mose af små nervøse fænomener, man eller jeg bestandig vader i."

En lille og alt for voksne dame - Helene Johannsen 13 år.

Små malende snapshot tegner personerne - hun fortæller om en dame til et selskab: "Hun har noget forunderlig vildt, noget, hvorved jeg kommer til at tænke på en høne, pludselige vendinger med hovedet og samme fugls stive, åndsfraværende blik."

Kvindens plads

Helene Johannsen er aktiv til det rastløse, når de depressive perioder fortager sig. I selskabslivet og hos de københavnske brødre møder hun prominente personer, f.eks. botanikprofessoren Eugen Warming og

maleren Laurits Tuxen. Hun rejser, tager på ture, løber på skøjter og bliver til sin fryd "cyklistinde". Hun får klaverundervisning på højt niveau og har selv elever - med succes. Hun studerer fransk og læser meget oven i de huslige sysler. Den store verden og dens spørgsmål dukker kun op i få glimt - hendes lilleverden er det vigtige.

Helene føler, at musikken ikke er den rette hylde for hende, og hun gysrer ved tanken om at ende på Støvringgård Jomfrukloster efter det obligate borgerdatterliv som spillefrøken eller guvernante. Hendes tre brødre gør karriere, men den lille søster skal blive næsten 30 år, før hendes fremtid tegner sig efter hendes egen vilje. Da har hun også gjort sig tanker om kvindens plads (1898):

Jeg hører til i gammel tid, jeg elsker spinetmusik, gamle billeder og bøger og er i hjertet ikke fremskridtskvinde.

Jeg synes, at kvinden har sin plads i hjemmet, og selv om jeg kunne ønske at have samme frihed til at se mig om og nyde og træde ud i livet som mændene, så ville jeg være mand, hvis jeg skulle gøre det; kvinden klæder det ikke, man kan så sige, hvad man vil om hendes lige store ret.

Trods disse tanker træder Helene ud i livet. Man følger hendes krumspring for at sprænge den lille verdens grænser og hendes følelsesstorme med stigende spænding. Hvordan kommer hun igennem - gør hun sig virkelig fri og skaber sit eget liv? Kan spirerne til det spores fra de første optegnelser i dagbogen? - Et godt råd: Snyd ikke! Vent til sidst med at læse enden på Helene Johannsens historie!

Janne Lauritzen er journalist og medlem af Konturs redaktion.